

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2015

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona, o na le maqephe a 28.

TEMOSO HO BATSHWAYI**1. KGETHO YA DIPOTSO LE DINTLHA TSE DING:**

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele. Mohlahlobuwa ha a lokela ho araba mofuta e mmedi ya dipotso (mofuta wa potso e telele le ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane) mofuteng o le mong wa sengolwa.
- KAROLONG YA A, haeba mohlalobuwa a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona, motshwayi a tshwaye dipotso tse pedi tsa pele feela.
- KAROLONG YA B le ya C, haeba mohlalobuwa a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, motshwayi a tshwaye karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe, ha feela mohlalobuwa a arabile potso e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse telele le e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi karolong ya B le ya C, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e e latelang e be ho yona o seha mola ho habahanya karabo, mme a hlalose ka ho ngola polelo ena; 'Kgetho e fosahetseng'.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), motshwayi a se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a iphele ka mosing. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswa a behilweng ka mantswa a 5, mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang. A sehe feela mola ho fihla moeding wa mantswa, a sehe o mong ho habahanya mantswa a sa balweng.
- *Dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa le di-a-kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, motshwayi a se behe kotlo.

2. TSHEBEDISO YA RUBURIKI:

Batshwayi ba lokela ho sebedisa ruburiki e latelang bakeng sa ho lekanyetsa bahlahlobuwa.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phehlello e haellang
	8–10	6-7	4-5	2-3	0–1
<p>DIKAHARE</p> <p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshhehetswa ho tswa thothokisong.</p> <p>-Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang.</p> <p>-O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshhehetsa sehlooho.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha tse hlahisitweng ho tshhehetsa sehlooho di ntle.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle.</p> <p>-Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang.</p> <p>-Ho batla ho se dintlha tse hlahisitweng ho tshhehetsa sehlooho.</p> <p>-Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.</p>	<p>-Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang.</p> <p>-Dintlha tse tshhehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong.</p> <p>-Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>
<p>SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO</p> <p>Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitweng</p>	<p>-Sebopeho se hlahisitse ka tsela e momahaneng.</p> <p>-Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng.</p> <p>-Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.</p> <p>-O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.</p>	<p>-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang,</p> <p>-Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang.</p> <p>-Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.</p>	<p>-O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho.</p> <p>-Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyehe, mme ha e na momahano.</p> <p>-Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.</p>	<p>-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng.</p> <p>-Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang.</p> <p>-Sehalo le setaele ha se tse loketseng.</p>	<p>-Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang.</p> <p>-Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.</p>

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1****Boshodu: PM Ramathe****TATAISO HO BATSHWAYI:**

Motshwayi a bale karabo ya mohlalobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo. Sena se bolela hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang a momahane ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare; Sebopeho le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlalobuwa (ela hloko hore dintlha tsa mohlalobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona).
- Ho elwe hloko hore nehelano e lokela ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Le ha nehelano e radilwe ka tsela ena, moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano.

Sebopeho le Tshebediso ya Puo

- Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehloohwana mmoho le puo, setaele le sehale tse sebedisitsweng ka nepo temeng.
- Mohlalobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopehong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.

Karabo e ka lebellwang:**Selelekela**

Thothokiso ena ke ya Sonete. Sonete ke thothokiso e nang le mela e 14. Ka nako tse ding mela e 8 ya pele, e ye e hanyetsane le mela e 6 e qetellang. Empa thothokisong ena ho bonahala sethothokisi se sa sebedisa kganyetsano ena eo e yeng e iponahatse ka hara sonete.

Dibetsa tsa bothothokisi

Dibetsa tsa bothothokisi ke puo ya bonono. Ke disebediswa tsa bonono tse sebediswang ke sethothokisi ho ikutlwahatsa ka tsela e sefutho. Thothokisong ena re fumana ho sebedisitswe dibetsa tse kang tsena:

- Molathothokisong wa 1 le 2 re fumana **phetapheto ya moelelo/mohopolo**, e totobatswang ke mantwe ana e leng: 'ntena le nteka' mmoho 'nteleka le ntahla'. Bohlokwa ba yona ke ho tiisa/toboketsa moelelo wa hore sethothokisi se tenehile, se lekehile, se lelekilwe ebile se lahluwe ka baka la boshodu.
- Molathothokisong wa 1 le 2 re fumana **poeletsomodumo** e botjwang ke modumo wa 'nt'.

- Re boela re fumana **phetapheto ya mantswe** molathothokisong wa 3 le 4, 7 le 8, ka mantswe 'boshodu' le 'fahla'. Sepheo sa phetapheto ena ke ho tsepamisa le ho thathiselletsa mohopolo wa kamoo boshodu bo seng bo hapile sethohokisi kateng.
- Melathothokisong ya 1 le 3, 7 le 11 re fumana **phetapheto ya mantswe e diehisitsweng**. Bohlokwa ba yona ke ho hopotsa le ho toboketsa mohopolo o ntseng o jerwe ke melathothokiso eo.
- Melathothokisong ya 3 le 4; 5 le 6, 9 le 10 ho na le **hlaahlela e qalang/phetapheto ya mantswe e tsepameng/neeletsano**. E sebedisitswe ka sepheo sa ho matlafatsa moelelo wa mantswe ao a qalang le ho hokahanya melathothokiso kapa ho fetisetsa mohopolo o jerweng ke mola o ka hodimo moleng o hlahlamang.
- Melathothokisong ya 1- 8 e na le **raeme** ya Setadiana ya **abbaabba cdecde**.
- Melathothokisong ya 7 le 8, 13 le 14 ho na le **phetapheto ya mantswe e tshakalletseng** kapa **neheletsano** ka mantswe ana 'ke sa lle'. Sethothokisi se toboketsa mohopolo o jerweng ke mela ena e mmedi, e hlalosang bolehe kapa bophoqo bo entsweng ka baka la boshodu le ho fetisetsa mohopolo o moleng oo moleng o hlahlamang.
- Molathothokisong wa 14 ho na le **kgonyetso** e totobatswang ke lentswe 'fela' bakeng sa (sefela). Mona kgonyetso e sebediseditswe ho fana ka sefutho (lebatama) lentsweng le honyeditsweng le ho potlakisa morethetho wa thothokiso.
- Molathothokisong wa 3 ho sebedisitswe **pheteletso** (boshodu ba nkgapa ba mphahla) le **mothofatso**. Bohlokwa ba pheteletso ena ke ho hlakisa ka ho phethahala mehopollo e hlakiswang meleng e boletsweng, e bolelang hore boshodu bo ile ba mo dihela mankwaneng.
- Molathothokisong wa 5 re fumana **mothofatso** (ka utlwa ka pelo nama ya paka). Bohlokwa ba mothofatso ke ho hlakisa seo ho buuwang ka sona le ho fa ntho e se nang bophelo semelo sa motho jwalo kaha eka e a phela. Nama e fetolwa paki ya seo sethothokisi se se utlwang.
- Molathothokisong wa 6 ho na le **tshwantshanyo/papiso** moo ho bapiswang dintho tse pedi tse fapaneng empa di na le tshwano e itseng ekang ya diketso kapa sebopeho ho hlakisa mokgwa oo sethothokisi se kgalang ka ona, mme hoo ho bapiswa le ho kgala ha Adama le Eva.

Sehalo

- Re fumana hore sethothokisi se sebedisitse sehalo ka ho fapafapana ka kgetho ya sona ya mantswe le popeho ya melathothokiso. Meleng ya 1-2 re fumana sehalo se bontshang ho teneha, ho lekeha le ho ikgalefela ka baka la boshodu, boo ho bonahalang hore ha a sa bo batla, feela o hloka taolo hodima bona. Sena re se bona ka tshebediso ya mantswe 'ntena, ho nteka, ho nteleka le ntahla'.
- Ho teneha hona ho ntse ho bonahala meleng ya 3-7 moo sehalo se bontshang ho inyatsa, ho itshola ha a ile a mamela nama ya hae ho mo lahla - 'Ka utlwa ka pelo nama ya paka'; lefufa la hae la mo eka la mo ntsha tseleng (mola wa 7).
- Meleng ya 8, 9 le 10 sehalo se ntse se le fatshe moo motho enwa a pepesang bowatla le bophoqo ba hae kateng, (mola 8) le kamoo a ileng a fetoha sesomo kateng ka baka la boshodu. Ekare o a itshola hore hobaneng a ile a kena diketso tsa mofuta ona.
- Sehalo se tswela pele ho tetebela meleng ya 11-14 moo ntjhome enwa jwale a seng a itekola hore na boshodu bo mo etseditse eng e ntle? O fumana hore ebile lefeela la mafeela (mmoko feela), a sala a itlhophere a se na letho. O bile o ikgalefetse hobane o re ha a lle ka boshodu; ho bolelang hore ya hlileng a le phoso ke yena ka sebele. Boshodu ha bo na moputso.

Kabo ya matshwao:

Motshwayi a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (✓) dintlheng tsohle, mme moo mohlahlobuwa a fositseng teng, motshwayi a bontshe ka letshwao (X) Ha motshwayi a se a badile karabo ya mohlahlobuwa, a abele mohlahlobuwa matshwao. Matshwao a ajwa ka ho sebedisa ruburiki e leqepheng la 3. Tekanyetso e etswa ka ho kala kapa ho bekga karabo ya mohlahlobuwa phihlellong e itseng (ho tloha ho phihlello ya 1 ho isa ho phihlello ya 5) ruburiking.

Ha mohlahlobuwa a sa araba ka tsela ya moqoqo, a lokodisitse dintlha tsa hae, a se fumantshwe kotlo, a se hulelwe matshwao. Motshwayi a tshwaye ho ya kamoo mohlahlobuwa a arabileng kateng.

Phihlello e nngwe le e nngwe e na le ditlhaloso tsa bokgoni tse itshetlehileng makgetheng ana a mabedi e leng, **dikahare** le **tshebediso ya puo**. Motshwayi a ele hloko hore tlhaloso ya bokgoni phihlellong eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, e lokela ho tsamaelana le ditaba tsa mohlahlobuwa. Matshwao a bontshitswe qetellong ya phihlello e nngwe le e nngwe.

[10]**POTSO YA 2****Kodiyamalla Lebithong la Sello Phokojwe Kobontsho (1941-1992) -RN Phume**

2.1 Melathothokiso ya 4 le 5 (seboko), mme molemo wa yona ke ho potlakisa morehetho/ho fokotsa/ngotla/notla palo ya mantswa melathothokisong eo/ e toboketsa bohloko boo seboko sena bo se bakileng pelong tsa batho. ✓✓ (2)

- Ha mohlahlobuwa a sa hlahisa mela empa a hlahisitse molemo, a fumane letshwao le le leng la ho fana ka molemo wa sebetsa seo.
- Ha mohlahlobuwa a hlahisitse mela e fosahetseng, a fose mela eo empa a fumane letshwao le le leng la ho fana ka molemo wa sebetsa seo.

[Mohopolo wa sehlooho ke ho fokotsa palo ya mantswa]

2.2 Bohlokwa ba lebotsi ke ho **imakatsa**/ho botsa potso eo karabo e seng e fuparehile moleng o hlahlamang e leng kgoba ya ho hlokahala ha Sello. ✓ (1)

[Mohopolo wa sehlooho ke ho botsa potso e sa hlokeng karabo/ya bonono le bokgeleke]

2.3 Tshwantshiso/Serehello/Thehello/Seemela/Phetolabitso. ✓ (1)

2.4 Le qholotsa maikutlo a qenehelo/kutlwelobohloko/kgauho/tsharelo/a ho tshoha (Hobane ntata Sello o hlokahala Sello a sa le monyane). ✓✓ (2)

2.5 Sebetsa ke anastrofi. Bohlokwa ba sona ke ho tiisa/matlafatsa/toboketsa/thathisellets/a/ho qatsohisa lentswe (moeletsi) hore ho bonahale hore e ne e le moeletsi wa sebele. ✓✓ (2)

- 2.6 Molaetsa wa thothokiso ena ke o reng lefu le qoleng ya kobo/Bohloko boo motho a bo utlwang ka ho lahlehelwa ke motshepuwa wa hae ka tsela ya lefu/bohloko ba ho hloka hallwa ke motho wa bohlokwa setjhabeng/lefu le bohloko, ha le na qenehelo/Sejana se setle ha se jelle/.√√ (2)

[Mehopolo ya sehlooho e be bohloko ba lefu le ho tlosa ha motho ya bohlokwa setjhabeng ka tsela ya lefu] [10]

POTSO YA 3

Majakane – T Leballo

- 3.1 Ke ho imakatsa/ho phoqa/ho hlalosa se botsitsweng moleng o hlahlamang. Ho botsa batho ba ipitsang majakane hore ha ba hlwekile hakaale, ba etsang dibakeng tse sa lokang, mme ba kopana kae le ditshebo le makgotla a basomi.√ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.2 Qabang/lapeng.√ E fa lentswe lebatama (sefutho) se seholo/ E tiisa kगतello lentsweng le honyeditsweng/E kgutsufatsa bolelele ba molathothokiso oo e hlahellang ho wona.√√ (2)

[Ha mohlahlobuwa a ngotse bohlokwa feela a abelwe letshwao le le leng]

- 3.3 Anastrofi e meleng ya 14 le 15.√ Bohlokwa ba yona ke ho toboketsa, tiisa, sidilella, thathiselletsa taba ya hore ke ka lebaka la eng ha ho lwanwa dikerekeng/E qatsohisa le ho fa lentswe le tlang pele (dintwa, diqwebeshano, mane le ditlhapa) sefutho.√ (2)

[Tshwaya mola o le mong feela le bohlokwa bo le bong]

- 3.4 Ke ho tlamahanya mela/ho hokahanya mela ena (lehokela/hlaahlela e qalang)/Ho hatella/matlafatsa, tiisa mohopolo o reng majakane a se ke a tlaela ka lebitso Modimo.√ (1)

[Mohopolo wa sehlooho ke wa ho toboketsa mohopolo. Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.5 Ke maikutlo a ho makala/ho kgathala matla/a ho phoqeha/ho swabiswa ke batho ba tshepetsweng ho etsa tse lokileng.√ Ho lebelletse hore motho ya tsamaisang dithuto tsa ho etsa tse lokileng, e be yena ya qalang pele ka ho etsa tse lokileng.√ (2)

- 3.6 Sethothokisi se nyatsa le ho kgalema diketso le mekgwa ya majakane kaha a inka e le batho ba lokileng empa ba ntse ba etsa diketso tse etswang ke batho bao ho thweng ha ba a sokoloha kapa ha ba na tumelo jwalo ka ona majakane./Tshwene ha e ipone makopo/Se ka sheba lehlakwana ka hara leihlo la e mong empa wena o na le diphoso tsa hao/Majakane a bona diphoso tsa ba bang a ntse a na le tsa ona./Dikerekeng ke moo re lebelletseng kgotso, empa dintwa dia rena./Majakane a tlaela ka lebitso la Jehova.√√

(2)
[10]**[Mohopolo wa sehlooho ke wa ho kgalema le ho phoqa]****POTSO YA 4****Ka pene letsohong – T Lekitlane**

- 4.1 Ke lehlaso/khorase.√ Ke ho menahanya mohopolo o itseng hore o sale o ntse o duma ditsebeng tsa mmadi (momamedi) le ho fa lehlaso sefutho se itseng/ho natefisa thothokiso/le hokahanya mela ena yohle.√ (2)
- 4.2 Lekgotsi le senola maikutlo a ho makala, a senolwang ke sethothokisi ha se ipolela hore ha se tsebe ho bua ka molomo/se kwala molomo wa sona tsi/le toboketsa matla a pene ao ka yona sethothokisi se kgonang ho ntsha se botebong ba pelo ya sona leha se kwetse molomo. √√ (2)
- 4.3 Ke phetapheto ya mantswe/ya moelelo/ya mohopolo. √ (1)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 4.4 Anastrofi e meleng ya 17, 18 le 20.√ (1)
[Tshwaya mola o le mong feela]
- 4.5 Molathothokiso ona o hlahisa mohopolo wa hore bophelong re fumana batho ba na le dineo tse fapaneng, mme motho ka mong o lokela ho amohelwa ka seo a nang le sona/Batho ba na le dineo/ditalenta tse fapaneng.√√ (2)
- 4.6 Sethothokisi se bolela hore ha se tsebe ho bua ka molomo wa sona, empa se tseba ho bua ka ho ngola/Se re se hloleha ho bua empa ke kgeleke ha se bua hodima pampiri ka pene.√√ (2)

(2)
[10]**POTSO YA 5****Thuto – T Selepe**

- 5.1 Ke ho makala/ho hohela babadi e le hore le bona ba qahamise ditsebe ba tadime taba ena, mme le bona ba e batlisisise/ho senola boipuiso ba sethothokisi mabapi le taba ena ya thuto.√ (1)

[Ela hloko: Bakeng sa lentswe ho hohela, bahlahlobuwa ba ka nna ba sebedisa mantswe a bontshang ho atametsa]

- 5.2 E bontsha hore thuto ha e kgethe/E tswela marena le bafo, barui le mafutsana molemo ka ho tshwana/thuto e ratwa ke bohle/ha e na leeme.√√ (2)
- 5.3 Sethothokisi se bopa setshwantsho se hlakileng ho bontsha hore thuto e fumanaha ka thata. Meleng ya 13 le 14 ke **karaburetso ya pono** moo re bonang ka ho hlaka ha tsela e nyolosa, e tletse meutlwa e hlabang le dihlabahlabane.
kapa
Moleng wa 15 ke **karaburetso ya motsamao wa mmele**, √ re a nyaroha le ho tsitsipana mmeleng ha re nahana bohloko ba meutlwa e kenang pelong. /re nyaroha mmele ha re bona maoto a sasametse e le dikinela, a dutla madi.√√ (3)
- [Ela hloko: Ha mohlalobuwa a ngotse mefuta e mmedi ya karaburetso, empa a sa hlalosa leha e le nngwe a abelwe letshwao le le leng]
- 5.4 Sethothokisi se bapisa thuto le joko e boima eo ba bangata ba sa kgoneng ho e mamella ho fihla qetellong hoo ba qetellang ba e ngadile/ba e nyahladitse ka potlako e kgolo.√√ (2)
- 5.5 Sethothokisi se tlotla thuto, se bontsha botebo le bophahamo ba yona. Se hlalosa hore ba bang ba e balehile kaha e se tsela e bonolo, mme ba bang ba bile le mamello, kahoo ba phela hamonate jwale.√√ (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phehlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.</p> <p>MATSHWAO A 15</p>	<p>-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15. -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13. -Sehlooho se manollotswe ka botebo -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehetswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitwang kamoo ho lokelang. -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo. -Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa sehlooho. -Dintlha tse ding di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehetsang sehlooho. -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho. -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho.. -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso. -Dintlha ha se tse kgodisang. -Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta ona wa sengolwa.</p>
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>Sebopeliso, tlhophiso ya mehopolole le nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlooho tse sebedisitwang temeng.</p> <p>MATSHWAO A 10</p>	<p>-Sebopeliso se momohaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswa hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehlooho le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.</p>	<p>-Sebopeliso ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momohaneng. -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Puo, sehlooho le setaele boholo di nepahetse.</p>	<p>-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeliso. -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera. -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehlooho le setaele tsona di batla di loketse. -Tlhahiso ya mehopolole e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse.</p>	<p>-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse. -Sehlooho le setaele ha di a lokela mosebetsi -Popo ya diratswana e fosahetse.</p>	<p>-Kgaello ya ho rala sebopeliso ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole. -Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo. -Popo ya diratswana e fosahetse.</p>
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshebedsio ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwayi a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Mefuta e mmedi ya kgohlano

Selelekela

Kgohlano ke ho se dumellane ha maikutlo mahareng a baphetwa kapa dihlopha tse pedi. E ka ba ya motho le motho, e ka ba pakeng tsa motho le maemo a bodulo kapa tlhaho, kapa pakeng tsa motho le maikutlo a hae. Ke ka hoo re buang ka kgohlano ya ka ntle le ya kahare.

Kgohlano ya ka ntle

- Kgohlano ya ka ntle e ba e pakeng tsa motho le motho e mong kapa le maemo. Ke kgohlano e pepeneneng e bonahalang ho batho ba bang.

E dipakeng tsa Tsietsi le batho

- Kgohlano ena e qala moo Tsietsi ya sotlwang ke lelapa la ha Kotsi, o etsiswa mesebetsi e boima empa bana ba Kotsi bona ba sa etse letho. Ketso ena e ntshetsa pale pele hobane ka morao ho moo Tsietsi o ile a lemoha ha a le sekolong hore yena ha se ngwana Kotsi Molapo.
- Kgohlano pakeng tsa Tsietsi le Kotsi e qala ha Tsietsi a botsa hore yena hantlentle ke ngwana wa mang. Potso eo e halefisa Kotsi hampe hoo a neng a sa batle ho bua ka yona. Hoo ho ile ha etsa hore Kotsi a leleke Tsietsi pela hae a re a ilo botsa nkgonwae Mmantsoteng ka ditsiebadimo tseno. Sena se eketsa kgohlano pakeng tsa Kotsi le Tsietsi.
- Ha Tsietsi a batla kotjana ya ntatae ho Kotsi, eo o hana ka yona, mme sena se ntse se butswela kgohlano ho ya pele.
- Kgohlano e nngwe e bile pakeng tsa Tsietsi le monnamoholo ya ileng a re Tsietsi o mo utsweditse tjhelete ya hae empa ho se jwalo. Tjhelete eo Tsietsi o ne a e lefuwe ke lekgowa leo a neng a le sebeletsa. Ketsahalo ena e rotoletsa kgohlano ho ya pele sengolweng sena hobane e etsa hore Tsietsi a ikelellwe hore yena ke mmutla wa dintjeng, mme moya o dikaqa o ntse o eketseha moyeng wa hae.
- Ho boela ho ba le kgohlano pakeng tsa Tsietsi le mosadimoholo Mmaselepe ya utsweditsweng radio yaba a nahana hore e utswitswe ke Tsietsi. Sena sa utluisa Tsietsi bohloko kaha o ne a sa utswa radio eo, feela e ne e utswitswe ke Kgathatso.
- Kgohlano pakeng tsa Tsietsi le Mohanuwa e bakilweng ke ha Mohanuwa a hlala Tsietsi, mme kamorao ho moo a batle hore ba kgutlelane. Tsietsi a hana. Sena se baka lehloyo le leholo ho Mohanuwa hoo a ileng a ba a bolaya kgarebe ya Tsietsi e leng Tseleng.
- Kgohlano pakeng tsa Tsietsi le Mohanuwa le ditho tsa lemulwana la Mohanuwa e ntshetswa pele ha lemulwana la Mohanuwa le bolaya Tseleng. Tsietsi o ikana ho phethetsa lefu la Tseleng, mme qetellong o ile a atleha ho bolaya lemulwana leo kaofela, ho kenyeleditswe le Mohanuwa.
- Kgohlano e nngwe ke e pakeng tsa Tsietsi le sepolesa le setjhaba ka kakaretso. Tsietsi o nkela batho makoloi le tjhelete ka bomenemene, mme sena se etsa hore a lelekiswe ke sepolesa, mme o dula a le palehong, eba thuube ha e na tsatsa. Mapolesa a dula a sebetsa nyene le bosiu ho fumana senokwane sena.

E pakeng tsa Tsietsi le tikoloho

- Kgohlano ena e pakeng tsa motho le tikoloho eo a phelang ho yona. Ke kgohlano e pepeneneng e bonahalang ho batho ba shebileng se etsahalang. Tsietsi ha a le sepetlele o dula a lebeleletse ke sepolesa, feela ka lehlohonolo o ile a phonyoha ka thuso ya Tseleng.

- Ha Tsietsi le Tseleng ba le resetjhurenteng ba ntse ba itjella ba bona difahleho tsa bona di se di hlaha thelebisheneng. Sena se etsa hore ba se ke ba tsitsa. Yaba ba se ba tswa ba lelera. Sena se etsa hore meya ya bona e dule e ntse e touta kaha ha ba kgone ho phedisana hantle le batho ba ahileng le bona.
- Ha ba le hara motse moketeng wa lenyalo, ba se ba utlwa mabitso a bona a se a haswa seyalemoyeng, mme ba tlameha ho kgola phalo.
- Ha a le ntlong moo dibapadi tsa bolo di neng di phomotse teng kamorao ho papadi e kgolo, mapolesa a se a fihla a batlana le yena, yaba o kgola phalo hape.
- Ha a le ha Mmaboratholo a sa iketlile, o makala ha a elellwa hore moo ke lapeng la Tadimo Letotolo eo a kileng a mo nkela bese yaba o se a ja fatshe hape.

Kgohlano ya ka hare (ya maikutlo)

- Ka mora hore nkgono Mmantsoteng a jwetse Tsietsi hore a ilo botsa lebitla ditaba tse amanang le batswadi ba hae, Tsietsi o ngongorehiswa ke seo kaha o ne a sa utlwisise se bolelwang ka ho ya botsa lebitla.
- Maikutlo a Tsietsi a lwebehlana hoo a tsamayang a ntse a lora le ho bona lebitla hohle moo a leng teng, ketso ena e totobatsa hore o lwebehlana maikutlo - kgohlano ya ka hare. Tsietsi ha a ntse a lwebehlane maikutlo o ne a sa utlwe ha batho ba bua le yena, e ne e re ha a botswa potso o ne a tswa lekoteng a arabe ka hore ba botse lebitla.
- Tsietsi o ile a kgona ho ya Sekgutlong moo lebitla la baholo ba hae le neng le le teng. Ha a fihla lebitleng leo kgohlano e ka hare ho yena e ile ya tota mme a tlala kgalefo ka hare ho yena. Ha a tloha lebitleng la ba habo, Tsietsi o ile a lelera a sa tsebe moo a yang teng, ho fihlela a tholwa ke banna ba neng ba thaotela lebotho la sesole.
- Tsietsi ha a le sepetlele a thuntswe ke mapolesa o bile le kgohlano ya maikutlo moo a ileng a ipotsa dipotso tsa hore ebe morena Jesu o tletse mofuta ofe wa batho, barui kapa bafutsana haele mona dikgutsana di sotlwa hakaana empa ho se na batho ba di utlwehang bohloko.
- Tsietsi ha a le letsholong la ho tsohana le babolai ba Tseleng, o ile a kena kerekeng, mme a dula ka mora Kgephoha Qamaka. O ile a bona Kgephoha a bina difela ka moya wa hae kaofela. Ke moo a ileng a nahana hore mohlomong Kgephoha o se a sokolohile ka hona a ipotsa hore ebe a ka tlohella ho mmolaya kapa tjhe. Empa eitse ha a nahana ka lebitla la Tseleng morung, a fetola maikutlo, a mmolaya.

Phethelo

- Kgohlano ya ka ntle e neng e le pakeng tsa Tsietsi le Kotsi ha e a totobala hore e fetse jwang kaha re bone Tsietsi a se a sa latelle ho tseba ka mafa a habo hakaalo. Re mmona a se a hebihebisana le Mohanuwa haholo hoo a ileng a qetella a se a mmolaile.
- Kgohlano e pakeng tsa Tsietsi le tikoloho yona ha e a ka ya rarolleha hobane hohle moo Tsietsi a neng a iphumana a le teng, e ne e ba mmutla dintjeng. O ile a qetella a inehetse sepoleseng kaha o ne a se a lemohile hore ha ho moo a tlang ho balehela teng.
- Kgohlano ya maikutlo eo Tsietsi a neng a na le yona e ile ya fela ka mora hore a bolaye babolai ba Tseleng kaofela.

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa ka hloko ho lekola dintlha tse tsamaelanang le tse hlahisitsweng mona).

[25]

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

- 7.1 Ba tswile sepetlele ka ho sebedisa leano/leqheka la ho apara diaparo tsa booki tseo ba ileng ba ikgakanya ka tsona ba iketsa baoki ✓ (1)
- 7.2 Diaparo tsa booki di thusitse Tsietsi ho thoba sepetlele le Tseleng, yaba ba fetoha dikweta tse tsamayang di utswetsa batho ding tsa bona, mme sena sa baka **kgohlano** pakeng tsa Tsietsi le batho le pakeng tsa Tsietsi le mapolesa hoo mapolesa a neng a mo tsoma nyene le bosiu. ✓✓ (2)
- 7.3 Tebello ya hore Tsietsi o tla ya ntlwanatshwana ha a fola e ile ya folotsa kaha o ile a fumana monyetla wa ho thoba le Tseleng sepetlele. ✓✓ (2)
- 7.4 Dibakiso o ile a rehwa lebitso la Mmaboratholo kaha o ne a se a rathola le ho rekisa jwala. Bitso la hae le letjha le tsamaelana le diketso tsa hae. ✓✓ (2)
- 7.5 Ka mora lefu la batswadi ba Tsietsi, Kotsi o ile a ithaopa hore o tla hodisa Tsietsi athe o ne a shebile ho ja mafa a hae, mme a hana ka ona ha Tsietsi a se a hodile a a batla. ✓✓ (2)
- 7.6 Keletso ya Nkgono Mmantsoteng e entse hore Tsietsi a ikemisetse ho batla nnete ya ditaba ka batswadi ba hae, mme sena se ntshetsa pale pele ka hore o ile a ba a ya batla moo lebitla la batswadi ba hae le neng le le teng. ✓✓ (2)

[Mohopolo wa sehlooho ke hore diketsahalo tse ngata di a fetoha]

- 7.7 Ke taba ya hore Mmasolomane le moruti Moshebi ba ne ba e na le dikamano tsa lerato, mme ba ile ba qetella ba se ba bile ba e na le ngwana ya bitswang Ditaba. ✓ (1)
- 7.8 Tsipane e ne e le mothusi wa mophetwa wa sehlooho. O ne a thusa Tsietsi ka ntho tsohle le morerong wa hae wa ho bolaya Mohanuwa le lemulwana la hae. ✓✓ (2)
- 7.9 Bo ama phutholoho ya diketsahalo hobane bo ile ba hlokisa Tsietsi phomolo, mme a tsomana le babolai ba Tseleng nako e kgolo le e nyane hoo a ileng a atleha ho ba bolaya kaofela. ✓✓ (2)
- 7.10 **Tlhekelo**
- Tsietsi o hodiswa ke Mmamosolomane le Kotsi ka mora lefu la batswadi ba hae, mme ba a mo sotla. ✓
- Tharahano**
- Tsietsi a ya Sekgutlong yaba o fetela bosoleng moo eitseng ha a kgutla, a qabana le Mmamosolomane e le ha a tseka lefa la hae.
- Mmamosolomane a leka ho otlala Tsietsi ka tshepe empa Tsietsi a mo sotha ditsebe. ✓
- Phethelo**
- Kotsi a fihla a leka ho thusetsa mosadi wa hae empa Tsietsi a mo lahlela pooneng ha a qeta a tsamaya. Yaba ke karohano ya Tsietsi le Mmamosolomane. ✓ (3)

7.11 Motho eo o ile a ipitsa ka lebitso la Tsietsi ha nkgono a mmotsa hore ke mang, mme kaha nkgono o ne a sa bone o ile a nahana hore senokwane seo efela e le Tsietsi. √√ (2)

7.12 Ketsahalo e ileng ya raranya ditaba ke eo ho yona Tsietsi a ileng a utlwela hore yena ha se ngwana wa Kotsi le Mmamasolomane, yaba seo se mo susumeletsa ho etsa makgobonthithi a ho fumana hore ebe batswadi ba hae ke bomang./Ke ha a ne a fiha lebitleng la habo mme a itemohela hore yena ke kgutsanagudu, o hotse ka thata leha ntatae a mo sietse mafa. √√ (2)

[Ho sibolla hore yena ha se ngwana wa Kotsi le hore batswadi ba hae ba mabitleng]

7.13 Motsotso wa mahlonoko/tsitsipano kgaolong ena o bonahala moo Tseleng a neng a lwana morung a pepile ngwana yaba o a thunngwa a shwa feela ngwana yena a phonyoha. √√ (2)
[25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema

Mefuta e mmedi ya kgohlano

Selelekela

Kgohlano ke ho se dumellane ha maikutlo mahareng a baphetwa kapa dihlopha tse pedi. E ka ba ya motho le motho, e ka ba pakeng tsa motho le maemo a bodulo kapa tlhaho, kapa pakeng tsa motho le maikutlo a hae. Ke ka hoo re buang ka kgohlano ya ka ntle le ya kahare.

Kgohlano ya ka ntle

Kgohlano ya ka ntle e ba e pakeng tsa motho le motho e mong kapa le maemo. Ke kgohlano e pepeneneng e bonahalang ho batho ba bang.

- Kgohlano ya ka ntle e qala ho bonahala moo Theko le mohatsa hae, Mmamokele ba neng ba phehisana kgang ka taba ya hore Diepollo a nyadiswe Mothofeela ho lefa dikgomo tseo ntata Diepollo a neng a di kolota malomae Theko. Mmamokele o ne a le kgohlano le taba ya hore Diepollo a nyadiswe monnamoholo eo hobane a ne a le monyane dilemong. Ena ke yona qaleho ya kgohlano. Diepollo o ile a baleha lapeng a ya batla batswadi ba hae ba nnete kamora ho utlwela ak sena.
- Kgohlano e nngwe ya ka ntle eo re e bonang ke e neng e le pakeng tsa Leemisa le mohatsae. Mmapelepele o ne a le kgohlano le taba ya hore Leemisa a ise Diepollo sekolong hobane o ne a re ba senyetswa tjelete ka ho ruta motho e moholo ya lokelang ho sebetsa le ho nyalwa. Leemisa o ne a sa ikemisetsa ho tlohela mohopolo ona wa ho ruta Diepollo hobane o ne a re dikgomo tseo a di rekisang bakeng sa ho mo ruta, ke tsa ntata Diepollo.
- Kgohlano ya ka ntle e dipakeng tsa Mahanke le mapolesa e ile ya qaphaletsa Diepollo hobane le yena o qetelletse a hloriswa ke mapolesa a neng a dula a phenyekolla moo a dulang teng, a mmatla Mahanke.
- Diepollo o ile a qetella a bile le kgohlano le sepolesa hoo a ileng a tshwarelwa ho fetola lenane la bakudi ba emetseng dhiphiyo, ho kena mosebetsing wa botitjhere ka bolotsana le ho pata Pontsho ya neng a batlwa ke mapolesa.

Kgohlano ya ka hare (Ya maikutlo)

- Diepollo o ile a ba le kgohlano ya maikutlo ka mora hore a utlwe malomae Theko a ngangisane le mohatsae hore Diepollo a nyadiswe Mothofeela a ba a qetella thobile a lapeng.
- Diepollo ha a le Mangaung o ile a bona motho eo ekareng Zeblon, o ile a matha ka mora motho eo a ntse a mo hoeletsa a ba a diha ditafole tsa batho ba neng ba rekisa mmileng. O ne a ipotsa hore ebe o a lora kapa tjhe. A ipotsa hore haeba e le Zeblon hobaneng a sa batle ho kopana le yena.
- Kgohlano e nngwe e hlahellang mona ya ka hare ke moo Diepollo a neng a ntse a batla mmae. Ke ka hoo a ileng a ba le maikutlo a lwantshanang a hore o itshwenyetsang ho batlana le mmae empa mmae a sa itshwenya ka ho batlana le yena, empa ka lehlakoreng le leng o ile a ipolella hore a se ke a ikahlolela hobane ha a tsebe mabaka a tlositseng mmae Lesotho.

Phethelo

- Diketsahalo tsohle tse bakileng hore Diepollo a lelere di qadile ka lebaka la hore malomae Theko o ne a batla ho mo nyadisa Mothofeela hobane o ne a re o batla ho fumana mahadi a ileng a salla morao ha ntata Diepollo a ne a nyala Mmadiepollo.
- Ho lelereng hoo ha hae Diepollo o ne a ntse a batla batswadi ba hae. Pele o ile a sibolla hore ntatae o se a hlokahetse, mme hamorao a sibolla hore le mmae o se a hlokahetse.
- O ile a nyalwa a ba a fumana bana babo, feela bophelo ba hae bo ne bo potapotilwe ke ditsietsi.
- Qetellong Diepollo o ile a beha meja fatshe empa o qetelletse a sa tsebe moo monnae Mahanke a ileng a fella teng.

[25]

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa ka hloko ho lekola dintlha tse tsamaelanang le tse hlahisitsweng mona)

POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema

9.1 O ne a tsebana le nkgono Motsokapere, mme ke yena nkgono ya ileng a buella Diepollo ho Masuelle. ✓ (1)

9.2 Ba ile ba sibolla hore Diepollo ke mang/batswadi ba hae ba hokae/ ntatae e ne e le titjhere/ hobaneng a holetse hahabo moholo/ letshwao leo a neng a na le lona qholong. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

9.3 Mehlang ya makopanong/mathuleng a mehla ya kgale le ya sejwalejwale empa ho se ho ntse ho bonahala hore mehla e a fetoha kaha banana ba ne ba se ba kenngwa dikolo. ✓ (1)

9.4 Ho ntshetsa pele ditaba ka tsela ya hore ntate Kgaketla o ile a fa Diepollo koranta eo leqetshwana leo nkgono Motsokapere a mo fileng lona le neng le kgaotswe ho yona/Ditaba tsa leqetshwana di ne di bua ka ntata Diepollo le hore ke ka lebaka la eng ha ngwana wa hae a ileng a sala ha habo moholo./ A ba a bolella Diepollo hore ntatae e ne e le titjhere Lehwenya ya neng a ahile Mahlwenyeng. ✓✓ (2)

9.5 Tlhekelo

- Diepollo o holetse ha malomae Theko hobane a ne a tshwaretswa dikgomo tseo ntatae a neng a di kolota. ✓

Tharahano

- Diepollo o ile a baleha ka mora hore a utlwe hore Theko o rerile ho mo nyadisa monna ya shwetsweng ke mosadi.
Diepollo ha e se e le mooki o ile a tihakela Mahlwenyeng moo a ileng a fumana Theko a ile makolwaneng a re o ilo batla dikarabo. ✓

Phethelo

- Mamokele o ile a etela Diepollo sepetlele a apere diaparo tse ntsho, o ne a ilo mmolella ka lefu la Theko. ✓ (3)

- 9.6 Tjhe, o ne a sa lokela ho thibela Leemisa ho kenya Diepollo sekolo kaha dikgomo tseo a neng a ruta Diepollo ka tsona e ne e le tsa ntate wa Diepollo./E ne e le ngwana wa moholwane wa hae kaha madi a ya lilelana./Leemisa le Mmapelepele ba ne ba se na bana mme Diepollo o ne a tla ba phutha ha ba se ba hodile/tsofetse. ✓✓ (2)

- 9.7 Mmamokele e ne e le mophetwa ya sepapetlwa/sephara/ntlhanngwe. ✓ Mmamokele o hlahella ka semelo se le seng ho ya ho ile/ O hodisitse Diepollo jwalo ka ngwana wa hae a sa mo sotle./O ne a le kgahlanong le taba ya hore Diepollo a nyadiswe Mothofeela./O ile a ya bona Diepollo sepetlele moo a neng a sebetsa teng ho ilo mmolella ka lefu la Theko ho bontsha hore o ne a ntse a mo tsotella. ✓ (2)

- 9.8 Ntate wa Diepollo o ne a kolota dikgomo tsa bohadi/O ne a sa qeta ho nyala mma Diepollo. ✓ (1)

- 9.9 Puisano eno e ne e etsahalla tikolohong ya mahaeng motseng wa Lekokwaneng. ✓ (1)

- 9.10 Mmamolete o ne a le lerato/a le mohau ✓ – hobane o ile a amohela Diepollo ka diatla tse pedi a sa mo tsebe/a mo thusa ka lesedi le ileng la mo thusa ho thola batswadi ba hae/a mo kadima dibuka ha a ne a ithutela booki. ✓ (2)

- 9.11 Mmasenki o ne a batla ho tseba hore ebe lenane la bakudi le tlisitswe ke mang moo kgatisong. Diepollo o ne a tshohile a bona eka Dikenkeng o tloha a mo rekisa ho mosadi wa lekgowa feela ka lehlohonolo Dikenkeng o ile a bua leshano la hore motho ya batlang lenane o se a tsamaile. ✓✓ (2)

- 9.12 Mmapelepele o ne a le kgahlanong le taba ya hore Diepollo a iswe sekolong a re o se a hodile, o lokela ho sebetsa, mme sena se ne se mo qabanya le monnae. ✓✓ (2)

- 9.13 Phethelo paleng ena e hlahella moo Diepollo a seng a behile meja fatshe sepetleleng sa Pretoria. A tloha Selborne a ilo dula Marabastad ka mora lefu la ntatae matsale. ✓ Karolo ena ke phethelo hobane kgohlano e neng e le teng e fihla pheletsong. ✓ (2)

- 9.14 Diepollo o ne a tshepa Dikenkeng, a mmolella makunutu a hae kaofela a sa tsebe hore Dikenkeng ke lemao le ntlha di pedi, o ntse a mo rekisa mapoleseng ka thuso ya mohlankana wa hae Moses. √√

(2)
[25]

POTSO YA 10: *Mme* – NP Maake

Mefuta e mmedi ya kgohlano

Selelekela

Kgohlano ke ho se dumellane ha maikutlo mahareng a baphetwa kapa dihlopha tse pedi. E ka ba ya motho le motho, e ka ba pakeng tsa motho le maemo a bodulo kapa tlhaho, kapa pakeng tsa motho le maikutlo a hae. Ke ka hoo re buang ka kgohlano ya ka ntle le ya kahare.

Kgohlano ya ka ntle

Kgohlano ya ka ntle e ba e pakeng tsa motho le motho e mong kapa le maemo. Ke kgohlano e pepeneneng e bonahalang ho batho ba bang.

- Kgohlano ya ka ntle e bonahala moo Dikeledi a neng a bona Tsekiso a tswa mangopeng le ngwanana e mong wa Sharpeville mme a ngolla Tsekiso lengolo la hore ba kopane ha sekolo se se se tswile. Tsekiso o ile a hlaba Dikeledi ka leihlo bakeng sa hore a mo arabe ka lengolo. Taba eo e ile ya utluisa Dikeledi bohloko haholo. A ngolla Dikeledi lengolo ho mmolella hore ha a sa mo rata. Sena se ile sa ferekanya Dikeledi habohloko. Ketso ena ya Tsekiso e ile ya rotetsa kgohlano pakeng tsa Dikeledi le boThabisile hobane ba ne ba sa rate Dikeledi, mme ba ne ba mo fetotse sephogo ba tshehisa ka yena ka phaposeng.
- Dikeledi o bile le kgohlano ya ka ntle le Mmisi Lekena ha Mmisi a ne a mo hlokomedisa kotsi ya ho ikenya lenyalong a sa le monyane ebile o sebetsa hantle dithutong tsa hae. Dikeledi o ile a iphapanyetsa dikeletso tsa Mmisi Lekena a bona ha a le mona hobane yena a sa nyalwa.
- Kgohlano e nngwe ya ka ntle ke e neng e le pakeng tsa Rakgadi le Dikeledi. Ena e bakilwe ke sepatjhe seo Dikeledi a ileng a se fumana yaba o a se pata athe Rakgadi o tla se fumana. Rakgadi a ba a mo otlala.
- Diseko le Thollo ba ne ba na le kgohlano ya ka ntle hobane Thollo o ne a ikanne hore a ka se hlole a beha leoto la hae ha Diseko kaha ba ne ba qabane kgale.
- Kgohlano e nngwe eo re e bonang ya ka ntle ke moo Diseko a neng a leleka Mme ha hae ha Mme a ne a se a kula, a re ha a batle a shwelle ha hae. Sena se ile sa etsa hore Bafokeng ba be le dipuo tse hanang ho fela. Ba bolela hore Mmateboho o rata dintho ke ka hona a patetseng motho ya sa tsejweng lapeng ha mora bona.
- Thollo o bile le kgohlano le Mmateboho kamora hoba Mme a hloka hae, a mmotsa hore ke mang mosadi enwa ya patelwang ha hae yena a sa mo tsebe.
- Bafokeng ba Matatiele le basadi ba bona ba ile ba tla lefung Kgauteng, ba fihla ba ntshetsa pele kgohlano e neng e se e le teng pakeng tsa Thollo le Mmateboho ka ho kobisa ka Mmateboho. Ba ne ba re basadi ba Kgauteng ha ba a loka, ba jesitse banna ba bona phehla. Kgohlano ena ya ka ntle e ile ya totiswa ke kopano eo Bafokeng ba ileng ba e tshwarela Mmateboho kamora lefu la Mme.
- Ba ne ba batla ho tseba hore mosadi ya patetsweng ha mora wa bona ke mang le hore Thollo o nyadisitswe ke mang. Diseko o ile a fedisa kgohlano ena ya ka ntle ka ho iketsa ntshunyakgare a buella Mmateboho, a bolella Bafokeng hore ba tlile moo ka morero wa ho etsa Mmateboho hampe.
- Kgohlano ya ka ntle e fedisitswe ke ha Bafokeng ba Matatiele ba tsamaya ha Mofokeng, ba kgutlele habo bona Matatiele.

- Kgohlano e neng e le pakeng tsa Diseko le Thollo e ile ya qetella e fedile hobane ba ile ba tshwarelana.

Kgohlano ya ka hare (Ya maikutlo)

- Kgohlano ya ka hare e bonahala ha Mme a fihla ha Mmateboho a tiilo batla bodulo. Ka mora hore Mmateboho a mo amohele hantle Mme o ile a etsa qeto ya hore ha a tlo senya kgotso ya lapa leo, yaba ha a sa bua se mmehang moo. Dikeledi o bile le kgohlano ya ka hare ha a ne a sa tsebe hore ebe a ka bolella rakgadi ka sepatjhe kapa tjhe.
- Dikeledi o bile le kgohlano ya ka hare ha a lemoha hore motho ya tlo mo nyala ha se Tsekiso empa ke Thollo. O ne a sa kgone ho etsa qeto ya hore a dumele ho nyalwa kapa tjhe. Ka mona a hopola mantswa a Mmisi Lekena ya neng a le kgahlanong le lenyalo la hae le a motswalle wa hae Mpuse ya neng a mo kgothalletsa ho nyalwa. Ka baka la pherekano ya maikutlo eo a neng a e na le yona, o iphumane a se a tsoha mabitleng.
- Diseko o bile le kgohlano ya maikutlo ka mora lefu la Mme ha a ne a thola ditshwantsho le lengolo leo Mme a neng a le ngolletse Thollo. Maikutlo a mang a ne a re a bolelle monna wa hae ka taba ena empa pelo e nngwe ya re a boloke lekunutu lena pelong ya hae jwalo kaha Mme a ile a etsa.

Phethelo

- Diketsahalo tsohle tse bakileng kgohlano di bile le seabo se seholo ho hodiseng poloto ya padi ena. Kgohlano e neng e le pakeng tsa Tsekiso le Dikeledi ke yona e ileng ya tjhesa hlhanyana hoo qetellong Dikeledi a ileng a dumela ho nyalwa ke monna eo a neng a sa mo tsebe a bile a se na dikamano tsa lerato le yena. O ne a bile a sa tsebe hore eo o na le mosadi morao moo a tswang teng.
- Qetellong Mme o ile a shwa mme kgohlano e neng e le ka hare ho yena (ya ho se bolelle motho hore Thollo ke monna wa hae) le yona ya fela le yena.

[25]

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa ka hloko ho lekola dintlha tse tsamaelanang le tse hlhisitsweng mona)

POTSO YA 11: MME – NP Maake

- 11.1 Mmisi Lekena o ne a buisana le Dikeledi ka ditaba tse mabapi le lenyalo la Dikeledi/O ne a eletsa Dikeledi hore a ithute pele, o tla bona tsa lenyalo ka morao.√√ (2)
- 11.2 Dikeledi o ne a le bohlale, mme a sebetsa hantle dithutong tsa hae kahoo Mmisi Lekena o ne a bona eka Dikeledi o tla senya bokamoso ba hae ka lenyalo./O sa le monyane dilemong hore a ka kena lenyalong/O ne a se a le sehlopheng sa ho qetela sekolong/O ne a se a sa sebetse hantle sekolong ka baka la bashanyana/Monna o ne a kanna a mo hanela ho kgtlela sekolong ha a se a mo nyetse.√√ (2)
- 11.3 Mpuse o ile a kgothalletsa Dikeledi hore a nyalwe ke Thollo, mme taba ena ke yona e bakileng hore Mme a tlo batla monnae ya seng a sa ye lapeng Matatiele kaha o se a na le mosadi e mong, kahoo pale ya tswela pele.√√ (2)

- 11.4 Ke mothusi/moeletsi/mopphetwa wa tlatsetso. O thusitse Dikeledi ka ho mo eletsisa hore a dumele lenyalo a tle a swabise boThabisile.√√ (2)

[Ela hloko: Mohlahlobuwa o lokela ho bolela hore ke mofuta ofe wa mopphetwa e seng hore ke mopphetwa ya jwang jk sepapetlwa]

- 11.5 - Pula e neng e na pele ho lenyalo la Dikeledi e ne e mo hlatswa, e mo tlosa sekgobo sa Tsekiso sa borwetsana. E ne e etsa hore a kene lenyalong a hlwekile/e ne e mo tlisetsa mahlohonolo hoba Basotho ba amahanya pula le tse ntle feela. √
- Pula e neleng ka mora lefu la Mme e ne e tlosa tsohle tse amanang le Mme le Thollo e leng se neng se ka nna sa baka mathata lenyalong la Mmateboho le Thollo ha taba tsa Mme di ne di ka hlahella pepeneneng. √ (2)

[Mehopolo wa sehlooho ke hore pula e amahangwa le mahlohonolo le kgotso]

- 11.6 E ne e le letshwao kapa sesupo la hore mathata ohle ao Dikeledi a fetileng ho ona le senyopotsi sa ho lahlwa ke mohlankana di fella mona/pheletso ya bophelo ba Dikeledi ba borwetsana le qaleho ya bophelo bo botjha/Tumelo ke hore o tla fumana mahlohonolo/Lebitla ke sebaka se kgutsitseng mme sena se bontsha hore lenyalo la Dikeledi le tla hloka mathata/Dikeledi o epetse bokgarebe ba hae mme ha tswalwa Mmateboho e motjha.√√ (2)

- 11.7 Thabisile o ne a le mona/a se na mohau/o thabela ho utlwisa ba bang bohloko/kgopo/soto/soro/pelompe (ha mohlalobuwa a itse semelo se sebe feela a sa totobatsa bobee boo, karabo ya hae e se ke ya amohelwa) √ (1)

[Mohopolo wa sehlooho ke hore ke ngwana ya sa lokang/ya mobe/ya seleng ka mokgwa o itseng (a totobatse hore ka tsela e jwang)]

- 11.8 Dikeledi o ile a nyalwa/Thollo ha a ka a mo dumella ho boela sekolong (1)

- 11.9 Tjhe bophelo ba hae ha bo a ka ba ba jwalo ka diponong tseo a neng a di bona hobane o ne a phela bophelo bo hantle feela, ba sa robale ka tlala le bana ba hae/Le Thollo o ne a sa tshwane le ledimo leo a le bona ditorong tsa hae.√√ (2)

- 11.10 Tjhe, Bafokeng ba Matatiele ba ne ba tlamehile hore ba dule fatshe le Mmateboho ba mmotse ka Mme enwa ya patetsweng ha Thollo pele ba etsa diqeto tse fosahetseng/Ba ne ba lokela ho itshwabela kaha ba ne ba qala ho tla moo kahoo ba ne ba sa tsebe maemo a ditaba tsa lelapa lena.

E, ba ne ba ikutlwa a ba talletse jwalo ka beng ba motse ka ho patela motho eo ba sa mo tsebeng motseng wa ngwana bona. √√ (2)

[Ho badisiswe karabo ya mohlalobuwa ka hloko]

- 11.11 E ne e le ya ka ntle √ hobane e ne e le pepeneneng e le dipakeng tsa batho ba babedi ba sa okgelaneng mollo. √ (2)

[Tlhakisetso e tsamaellane hantle le mofuta wa kgohlano]

11.12 E, e ne e nepahetse hobane Thollo o ne a mo tshwere hantle mme lelapa la hae le ne le itekanetse hantle feela/E e ile ya fedisa ho tshehuwa ha hae ke Bothabisile.

Tjhe, e ne e sa nepahala hobane e entse hore Dikeledi a tlohelle sekolo a sa le monyane leha a ne a le bohlale hakaalo mme merero ya hae ya nyopa. √√ (2)

11.13 **Tlhekelo**

- Mmateboho o ile a batlela Mme bodulo ha Diseko. √

Tharahano

- Diseko o ne a sebedisa tjhelete ya Mme, ya hae a e boloka.

- Ha Mme a se a kula, Diseko ha a itshwenye ka ho mo hlokomela feela o ile a mo leleka. √

Phethelo

Diseko o sibolla ditaba tsa Mme feela o etsa qeto ya ho bipa sephiri seo √

(3)
[25]

POTSO YA 12: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela***Moshanyana wa Senkatana le Dithoko tsa Morena Masopha*****Selelekela**

Basotho ke batho ba neng ba thabela le ho babatsa mohlabani ya neng a le sebete ka dinako tsohle ntweng. Ya jwalo o ne a ratwa a bile a thoholetswa. Nalaneng ya Basotho ho bile le bahale ba mmalwa bao e ntseng e le difika setjhabeng le kajeno ka lebaka la diketso tsa bona tsa bohale le bonatla. Kananelo ya setjhaba sa Basotho ya diketso tsa bonatla e bonwa ditshomong le dithokong tsa bona, mme ke ka hona re bonang kamano tshomong ena ya 'Moshanyana wa Senkatana' le dithokong tsa 'Morena Masopha'. Ke ka hona ho nang le maele le dikapolelo tse tsamaelanang le bohlabani bona.

Moshanyana wa Senkatana

Tshomo ya Moshanyana wa Senkatana ke e nngwe ya ditshomo tse ratwang haholo morabeng wa Basotho hobane e bua ka bonatla le sebete. Ho yona re bona ho ileng ha etswa ke mohlankana enwa ha a ne a pholosa setjhaba se neng se jelwe ke kgodumodumo.

Tshekatsheko

- Kgodumodumo e ile ya fihla hara motse ya hwalatsa setjhaba kaofela le diphoofole tsa mefutafuta.
- Koduweng eo ho ile ha phonyoha mosadi a le mong feela ya neng a ithwetse.
- Mosadi enwa o ne a ikgakanya ka ho itlotsa ka molora mmele ohle hore Kgodumodumo e se ke ya mmona, mme a dula ka hara serobe. E ne e re ha Kgodumodumo e nyarela ka moo, e ne e bona lejwe feela athe ke mosadi enwa ya itshasitseng ka molora.
- Ka tsatsi le leng mosadi o ile a beleha ngwana wa moshanyana. A ya thotobolong ho ya lata moitedi a tla tlola ngwana ka ona hore Kgodumodumo e se ke ya mo ja.
- Ha a kgutla thotobolong, o fumane ngwana a se a hodile e le mohlankana.
- A mo hlalotsa hore ho etsahetseng ka setjhaba le tsohle.
- Mohlankana enwa o ile a batla ho tseba moo a tlang ho fumana Kgodumodumo ena teng.
- Mmae o itse ka re o a mo kgalema, empa mohlankana a ngangella. A ikisa a le sebete se makatsang. A e bolaya, mme a pholosa setjhaba sohle le diphoofole kaofela.

Masopha (Ntwa ya Tlokoeng)

Dithoko tse latelang di bua ka ntwana e neng e kupa dipakeng tsa bahale ba Bakoena tlasa Morena Masopha le lebotho la Batlokoa le neng le le tlasa Morena Sekonyela. Ka thoko ena ho ne ho thoholetswa le ho rorisa bonatla boo Morena Masopha a ileng a bo bontsha ha a ne a fekisa lebotho la Morena Sekonyela wa morabe wa Batlokoa.

Tshekatsheko

- Morena Masopha wa Bakoena o ile a hlasela Morena Sekonyela wa Batlokoa.
- Ntweng eo ho hlile ha bonahala di sa tloha hore Morena Masopha o tlo fekisa Morena Sekonyela ho ya kamoo ntwana e neng e kupa ka teng.
- Morena Masopha, ya neng a renketswa ka hore ke Seoli, o ile a bitsa mabotho a hae, e leng Metloenya le Lioli. Hona ho hlakisa hore Metloenya e ne e laolwa ke Motloenya.

- Dikgomo tsa bo Morena Masopha tsa na tsa hatjwa ke Morena Sekonyela, a sa ntsane a fokola dilemong.
- Mohla a hodileng, Morena Masopha o bontshitse bohlabani bo hlwahlwa ka ho hapa dikgomo tsa Bakhothu le Baropoli; a ba fekefa ka lerumo, pele a fetela bahlabaneng ba Morena Sekonyela.
- Ba Morena Sekonyela bona o ba fihletse ba bang e se e le maqheku a ntseng a mo seba ka hore Bakoena ba fihletswe ke 'Mapate', ka ha o ne a 'patahanya' bohle ka lerumo le le leng.

Phethelo

- Motho ya sebete ha a inahanele a le mong, empa o nahanela setjhaba. Sena re se bona ka Senkatana le Masopha.
- Moshanyana wa Senkatana ha a elellwa hore setjhaba se tsietsing, o ile a itela mme a ba sebete. O namolela setjhaba.
- Sena re boela re se bona ho Masopha. Seroki se roka le ho thoholetsa sebete sa Morena Masopha, ya ileng a tseba ho hapa dikgomo tsa merabe e meng ha a ne a le tseleng ya ho iphetetsa ho Batlokoa ba neng ba hape dikgomo tsa habo a sa le monyane.
- Ka ha Morena Sekonyela e ne e le mohale le yena, ho fekiwa ha hae ke Morena Masopha ho hlakisa hore Morena Masopha e ne e le mohale wa bahale.
- Ka hoo bobedi Moshanyana wa Senkatana le Morena Masopha e ne e le bahlabani kapa bahale ba ho beha tau setswetse.

(Motshwayi a badisise karabo ya mohlalobuwa ka hloko ho lekola dintlha tse tsamaelanang le tse hlahisitsweng mona)

[25]

POTSO YA 13: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

TEMA YA 1: Morena Moshoeshoe

13.1	Ke Morena Moshoeshoe. √	(1)
13.2	Ke mme wa morena Moshoeshoe/Ke mme wa hae.√	(1)
13.3	Ke thokohale/dithoko tsa marena/dithoko tsa bahale.√	(1)
13.4	O reneketswa ka ho amahangwa le bonatla boo a bileng le bona ntweng ya hae le Ramonaheng/Ho phafuwa Morena Moshoeshoe ka lebaka la tlhola ya hae ntweng ya hae le Ramonaheng√√	(2)
13.5	Sejura/Kgefutsohare.√ Ho lekalekanya moelelo wa hore motho o sa le monyane le hore o otile/Ho katla morethetho wa thoko/Ho fokotsa bolelele ba molathoko. √√	(3)
13.6	Lepoqo.√	(1)
13.7	Mohopolo wa sehlooho ke tlhola ya morena Moshoeshoe ha a ne a hlola Ramonaheng ntweng, a bile a mo hapella mmoho le setjhaba sa hae. √√	(2)
13.8	Basadi ba sethepu ke ba nyetsweng ke monna a le mong.√	(1)
13.9	E ne e le mabele.√	(1)

- 13.10 Mothating oo mosadi ya neng a hloka thari a neng a ithaopa ho hlokomela motswetse. √ O ne a etsa sena hobane o ne a rerile bora a batla ho loya mosadi ya ithwetseng hore ngwana a tle a se ke a phela.√ (2)
- 13.11 O ne a le mona/mohono/a sa lakaletse mohaditsong wa hae ntho tse ntle. O lekile ho mmolaya ka ho mo jesa moleso wa dikgomo o neng o sa jewe ke batho mehleng eo. √√ (2)
- 13.12 Se thusa ka hore o ile a nna a fa motswetse motoho feela a makala ho bona motswetse a ntse a nona hoo qetellong a ileng a eellwa hore moleso ha o bolaya yaba o se a iphehela le yena a habola. √√ (2)
- 13.13 Tomatso e iponahatsa ka hore mohaditsong ya se nang thari o ne a re o swetsa le ho bolaya ya bileng le ngwana, athe o mo fa dijo tse nang le phepo e ntle tse ileng tsa etsa hore mohaditsong a none a be a hlake sefahlehong. √√ (2)
- 13.14 Ke kgohlano ya maikutlo/ya ka hare.√ Mosadi ya mona o ngongorehile ha a lemoha hore e mong o tlo beleha, a qetwa ke lefufa.√ (2)
- 13.15 Tiholo dingolweng e iponahatsa ka hore mohaditsong ya reretseng e mong bora a se atlehe ho mmolaya, ebe yena o qetella a ja seo a neng a nahana hore se tla bolaya e mong.√√ (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Ha le thakgiswe – M. Leduma****Semelo sa dibapadi****Selelekela**

Semelo ke botho ba sebakadi. Semelo ke sebopelo se sa bonweng sa dibapadi. Semelo sa sebakadi re ka se bona ka dipuo tsa sona, ka moo se buang le batho ka teng, diketso, sebopelo, moaparo le theho ya mabitso.

Kotopi

- O **manganga** hobane ha a ka a mamela dikeletso tsa mosadi wa hae ha a ne a mmolella hore a se ke a ya ho Makau.
- O **meharo** hobane o ile a ya ho Makau hore a mo thuse ho eketsa leruo la hae.
- O **boi** hobane o ne a laetswe ke Makau hore a bolaye motho hore a tle a ruwe empa o ile a tshaba mme a batla Rampou hore a mo thuse ho ntshetsa morero wa hae pele.
- Ha a **na botsitso** hobane o ile a hlohleletswa ke Makau hore a bolaye motho leha letswalo la hae le ne le sa mo dumelle.
- O **maqiti** hobane o ile a tswa le bosiu mosadi wa hae a sa mmone ha ba ne ba ilo bolaya Moletsane.
- E ne e le **nonyana kahlamela mmolayi** hobane o ile a phethisa seo Makau a reng a se etse leha a bona hore ha se a loka.

Sebuweng

- O **na le nnete** hobane o ile a kgalemela Kotopi hore a se ke a ya ha Makau kaha a ne a tumme ka diretlo.
- O **tjhatsi** hobane o ile a hlokomela ka pele hore Kotopi ke yena ya bolaileng Moletsane.
- O na le **ponelopele** hobane o ile a eletsa Kotopi hore a se ke a kopana le Makau hobane o tla mo kenya ditabeng.
- O **na le boikemelo** hobane o ne a tsitlallela tumelong ya hae eo baholo ba Kotopi ba neng ba dumela ho yona.
- O **kgotsofalla/ananela** seo a nang le sona hobane o ne a kgotsofalletse leruo leo a nang le lona.
- O **pelokeletsi** hobane o ne a dula a eletsa monna wa hae hore letlalo la Moletsane le tla thakgisetwa mahetleng a hae.
- O **bohlale** hobane o ile a ehlwa hore Kotopi ke yena ya bolaileng Moletsane kaha a ne a le siyo bosiu boo Moletsane a bolailweng ka bona.

Makau

- O **kgopo** hobane o ne a kgothalletsa Kotopi hore a retle batho.
- O **sehloho** hobane o ne a retla batho ka sehloho.
- E ne e le **tshepe ya seisa none** hobane o ne a dihela Kotopi hore a retle motho yena a sa mo thuse.
- O **sebeta** hobane o ile a ya le Kotopi moo a bolaetseng Moletsane teng.
- Ke **lemenemene** hobane o ne a tsebahala ka ho retla batho.
- O **leshano** hobane o ile a thetsa Kotopi hore badimo ba hae ba itse a bolaye motho ha a batla ho eketsa leruo la hae.
- O **meharo** o ne a ipatlela tjhelete feela.

Phethelo

- Ka ho ithuta diketso, dipuo le boitshwaro ba sebakadi re kgona ho se hlalosa hore semelo sa sona se jwang hobane ho ba le bopaki boo re bontshang dimelo tsena ka bona.

[25]**POTSO YA 15: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Ha se boya ba ntja – PM Ramathe**

- 15.1 Ntate wa Lesodi le mmae ba ne ba supana ka menwana ha ba tlameha ho kgalema ngwana, mmae a re ntatae o tlamehile ho mo kgalema kaha e le hlooho ya lelapa ka lehlakoreng le leng ntatae a re mmae o tlamehile ho mo kgalema kaha mmangwana a tshwara thipa ka bohalleng.√√ (2)
- 15.2 Kgohlano ya kante.√ (1)
- 15.3 Lesodi o ne a nahana hore ngwana ya inngweng ke Kgasiene ke wa hae athe ha ho jwalo, ke ngwana wa monna e mong.√√ (2)
- 15.4 Ke mehla ya kgale, mme ke metseng ya mahaeng hobane Lesodi le Kgasiene ba ne ba kopanela pela molatswana e seng moo batho ba baholo ba ba bonang teng/Metsi a ne a kguwa sedibeng/Lesodi o ne a rerile ho raha moritshwane e seng a itulele le Kgasiene feela. √√ (2)
- 15.5 Ke sebakadi se **tjhitja**. O tsamaya a ntse a fetofetoha ho ya ka maemo a ditaba. O ne a le kgahlanong le ho ratana ha Lesodi le Kgasiene empa ha nako e ntse e tsamaya o ile a tshehetsa Lesodi morerong wa hae wa ho nyala Kgasiene.√√ (2)
- 15.6 E, sehlooho sa buka se nyallana le dikahare tsa buka hobane Kgasiene o ne a ratana le Lesodi empa ngwana eo a neng a mo imme e ne e se wa Lesodi. √√ (2)
- 15.7 A bolela hore motho ha a lokela ho tlangwa ka seo e seng sa hae kapa seo a sa se etsang/Motho a se ke a tlotlwa ka seo a sa se etsang.√ (1)
- 15.8 Ditlamorao tse sa thabiseng hobane Lesodi o ne a ikemiseditse ho nyala Kgasiene feela seo ha se a ka sa phethahala ka lebaka la ho se tshepahale ha Kgasiene.√√ (2)
- 15.9 O sibollotse hore ngwana eo Kgasiene a mo immeng ke wa monna e mong, ha se wa hae/O sibollotse hore ha a tshepahale. √√ (2)
- 15.10 Ho re tjobela pele ntlheng ya hore ditaba tsa bana bana di ka qetella di sa tsamaye hantle, mme ho ile ha fela ha eba jwalo.√√ (2)

- 15.11 Ha a tshepahale/ha a hlomphe maikutlo a batho ba bang, hobane o ne a dumetse hore Lesodi a romelle ba habo empa a ntse a tseba hore ha a ratane le yena a le mong./
kapa
O a tshepahala/o na le nnete. O boleletse Lesodi nnete pele a ka mo nyala./Ha a na lerato la sebele. O utlwana le batho ba babedi ka nako e le nngwe √√ (2)
- 15.12 A bohloko/A tsharelo/A sithabetsang/tlhonamo/tshwabo/tsieleho.√ (1)
- 15.13 Tharahano e hlahella moo Maleshwane a kgaoletsang Lesodi a na le Kgasiene, mme a bolella Kgasiene mantswe a bohloko. Taba ena e raranya ditaba hobane Lesodi o ne a ikemiseditse ho nyala Kgasiene empa jwale mmae o a mo thatafalletsa. √√ (2)
- 15.14 Lepotlapotla le ja podi/Motho a se ke a etsa dintho a tatile hobane o tla wela./Nka nako ho mo tseba.√√ (2)
[25]
- [Mohopolo wa sehlooho ke hore pele o etsa ntho o lokela ho sheba ditlamorao]**

POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Semelo sa dibapadi

Selelekela

Semelo ke botho ba seapadi. Semelo ke sebopelo se sa bonweng sa dibapadi. Semelo sa seapadi re ka se bona ka dipuo tsa sona, ka moo se buang le batho ka teng, diketso, sebopelo, moaparo le theho ya mabitso.

Pitso

- O **manganga** hobane le ha a se a bona hore Molefi o ntse a fokola ha a batle ho batla ngaka.
- O **tsitlallela seo a dumelang ho sona** e leng sedumedi/bojakane hobane ha a ka a kgeloswa ke motho hore a batlele Molefi ngaka ya Sesotho ho fihlela maemo a bophelo ba Molefi a mpefala haholo.
- Ha a **tjhatsi** hobane ha a nkele dintho hloohong leha a se a bone Mapetla a fafatsa koloi ya mora hae, ha a etse geto ya ho batla dingaka tsa methokgo.
- O **tsitlallela nnete** hobane o ne a hanana le taba ya hore Molefi a nyahlatse Montsheng.
- Ha a **namele dikeletso**, leha boMofammere ba mo lemosa dintho tse etswang ke Mapetla ha a di nkele hloohong.
- Ke **lethola** hobane kamehla ha ho phehisana ka taba ya ho batlela Molefi ngaka o ne a itswela a itsamaela.
- Ke **motho wa kgotso** hobane kamehla ha ho ne ho lwanwa o ne a namola. O ile a namola Disebo ha a ne a lwana le Morongwe.
- O **na le dikeletso** hobane o ile a leka ho bontsha Molefi ditlamorao tsa ho nyala mosadi ya rutehileng.
- Ha a na **botsitso** hobane ha a elellwa hore Molefi o se a le boya mmeleng o ile a fetohela ntlhakemo ya hae ya bodumedi yaba o ilo kopa thuso ya dingaka.
- Ke motho ya **lerato** o kgona ho amohela batho mme e bile o rata lelapa la hae.

Disebo

- O na le **kutlwelobohloko** hobane o ne a utlwela Molefi bohloko ha a bona a ntse a fokola empa a hana ho ya ngakeng.
- O **tjhatsi** haholo hobane o ile a hlokomela hore Mapetla o rerela lelapa la habo bobbe.
- O na le **tlhokomelo/boikarabelo** hobane kamehla ha metswalle ya Molefi e le teng o ba etsetsa motoho.
- O a **hlompha** hobane ha a bua le Molefi o mmitisa abuti Molefi ebile o hlompha le batswadi ba hae.
- O na le **nnete** hobane o ne a sa dumellane le taba ya hore Molefi a nyahlatse Montsheng hobane a tseba hore Montsheng ke ngwanana ya tsebang mosebetsi ya bileng a hlompha.
- Ha a **na mamello** hobane ha a ka a mamella Morongwe ha a ne a mo hlapaola, o ile a ineha yena.

Mofammere

- O **tjhatsi** hobane o ne a hlokomela ka pele ha boNgatane ba hlabana ka mahlo ha Molefi a ntse a bua le bona. [25]
- O **bohlale** hobane Ngatane o ile a bolella Ramafothole hore Mofammere o bohlale ebile e ka ho na le seo a se lemohang morerong wa bona.
- O na le **kutlwelobohloko** hobane ke yena ya neng a robatsa Molefi ha a ne a na le mathata.
- Ha a **na mamello** hobane o ne a tshepisa boNgatane ditebele kamehla ha ba etsa Molefi hampe.
- O bontsha **tsotello** hobane o ne a bona ka pele ha ho na le ntho e jang Molefi.
- Ke motho **ya nang le nnete** hobane o ne a kgona ho jwetsa boNgatane le Mapetla ditaba tsa bona sefahlamahlo.
- O **pelokeletsi** hobane o ne a dula a eletsa Molefi kamehla ho mo hlokomedisa ka boNgatana ba neng ba dula ba mo rerela bora.

POTSO YA 17: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

- 17.1 Wa booki/bonese. ✓ (1)
- 17.2 Mehla ya sejwalejwale. ✓ (1)
- 17.3 Ho tjobela mmadi pele ketsahalong ya hore Morongwe o tliho tella Molefi hoo qetellong lenyalo la bona le kannang la fela hampe/O tlo tella ba bohadi/Ha a no dula lenyalong. ✓✓ (2)
- 17.4 Tomatso e hlahella ka tsela ya hore Molefi o ne a tshepa Mapetla le boNgatane athe ke bona batho ba neng ba mo kwetletse lerumo ka kobong, ba batla ho mo senyetsa bophelo./Molefi o rata banana ba batle ba rutehileng athe ke bona ba mo tlisetsang mathata bophelong. ✓✓ (2)
- [Ke nonyana kahlamela mmolayi]
- 17.5 Ka puonotshi e hlahisang maikutlo ao. ✓ Molefi o lemoha leraba leo Morongwe a mo tjekelang lona, mme e bile o re monna ha a bone habedi empa botle ba Morongwe bo mo tarakanya hlooho hoo a hlolehang ho itshwara. ✓ (2)

- 17.6 Ke ha boTakadimane le Ramafothole ba ne ba leka ho lemosa Molefi hore Mapetla ha se motho ya lokileng.√√ (2)
- 17.7 Molefi o ile a lahla Montsheng a nkana le Jwalane ya neng a sa di hadikela ho di ja/A wela lerabeng la ho nyala Morongwe ya neng a rata banna. √ (1)
- 17.8 E re bolella hore Jwalane ke motho ya sa hlompheng batho/ya ikalatisang/ya tellang/ya sa rateng batho/ya ikgantshang, mme sena se tlo baka kgohlano pakeng tsa hae le Molefi hoo qetellong ba tlang ho hlalana.√√ (2)
- 17.9 A re senolela hore o se a hahlametswe ke mekgwa le ditlwaelo tsa sekwalejwale moo bana ba seng ba ikgethela balekane bao ba batlang ho ba nyala/O hahlametswe ke tswelopele e tsamayang le ditokelo tsa botho. √√ (2)
- 17.10 A bontsha hore Pitso e ne e le motho ya sa tsotelleng/ya sa eleng dintho hloko a bile a sa tsotelle ditemoso tsa ba bang/Ke sebakadi se manganga/o a nyatsa kaha o bitsa Mapetla mobu.√√ (2)
- 17.11 Setswalle sena se ne se thehilwe hodima makgabane a botshepehi, le lerato la sebele.√ Ba ne ba eletsa Molefi ka nepo.√ (2)
- 17.12 A re bolella hore Mojabeng o kgahlanong le baporofeta mme o tshepa dingaka tsa setso.√ (1)
- 17.13 Le etsa hore kgohlano ya kantle e pakeng tsa ditho tsa lelapa la ha Pitso e tote kaha ba phehisana ka taba ya hore na ho uwe ngakeng kapa tjhe.√√ (2)
- 17.14 **Tlhekelo**
- Molefi o hlala Montsheng o ratana le Jwalane. √
- Tharahano**
- Jwalane o etela Molefi mme ha a bontshe tlhompho ho metswalle ya Molefi. √
- Lerato la Jwalane ho Molefi le a qepha kaha ha a sa etela Molefi kapa ho mo founela.
- Phethelo**
- Molefi o hlala Jwalane ka mora ho utulla hore Jwalane o na le ngwana.√ (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80